

Сьогодні все більшої актуальності набуває проблема хаотичного поширення масової інформації. В умовах зовнішньої загрози і, як наслідок, загострення потреби становлення системи інформаційної безпеки України, важливим є об'єктивний погляд у минуле з метою аналізу досягнутого, оцінки здобутків і прорахунків. Історія періодики та її вплив на свідомість і погляди читачів все частіше привертає увагу істориків.

У кінці XIX – на початку XX століття розпочалася криза, яка охопила усі верстви населення Російської імперії. Загострення національного та земельного питань, загальний соціальний настрій в авторитарній, аристократичній Російській імперії стали поштовхом до масових невдоволень та виступів проти влади. Варто зауважити, що зазвичай держави, які звільнилися від авторитарних або тоталітарних форм правління, проходили період становлення незалежної, ліберальної преси, яка була каталізатором наростання громадянського невдоволення. Деякі видання намагалися не просто відобразити суспільство з усіма його вадами чи певні події, а подавали інформацію й аналіз, який сприяв реформуванню суспільства. Разом з цим, останнім часом набуває актуальності аналіз загальних історичних процесів на локальному – регіональному рівні, слід наголосити, що не менш важливим є дослідження специфіки місцевої преси. На Півдні України саме таким каталізатором на межі століть була «науково–літературна, політична, сільськогосподарська і комерційна» щоденна газета Віктора Івановича Гошкевича «Юг».

Дослідники завжди багато уваги приділяли вивченню преси. Зокрема в другій половині XX століття в роботах таких вчених, як О. Г. Дементьева, В. Г. Березіной, Б. І. Єсіна, О. І. Станька, П. М. Федченка було представлено закономірності розвитку періодики у центральних містах імперії, частково представлена діяльність відомих публіцистів.

На сучасному етапі все частіше науковці використовують у своїх пошуках матеріали періодики. Наприклад, І. С. Гребцова зробила спробу на основі аналізу регіональних газет, часописів і почасових видань як єдиної цілісності виявити ступінь і механізми впливу періодики на суспільне життя Південного степового регіону з 1820 до 1865 р. О. О. Коник, досліджуючи селянське самоуправління 1905 року, не лише звертається до матеріалів «Юг», а й характеризує особливості використання преси в подібних роботах. Посилання на матеріали газети у своїй праці про події революції 1905 р. на Херсонщині представив й Сусоров В. Д. Досліджуючи діяльність Віктора Гошкевича, головного редактора газети, матеріали «Юг» використовували Н. Карамзіна та С. Водотика. Майже всі дослідники, які вивчають історію Південного регіону початку XX століття, так чи інакше використовують матеріали газети «Юг» у своїх розвідках. Проте більшість науковців розглядають пресу як джерело для дослідження певної теми й не акцентують увагу на особливостях висвітлення тієї чи іншої інформації, що унеможливило використання газет як незаангажованого джерела до вивчення історичної дійсності. Таким чином, в узагальнюючих роботах з історії економічного, політичного і культурного розвитку південного краю матеріали газети «Юг» використовуються як одне з джерел для вивчення проблеми, але не розглядається їх комплексний вплив на суспільне життя регіону.

* * *

УДК 94(477.72):070.481

Шевченко А. В.,
аспірантка кафедри всесвітньої історії
та історіографії, Херсонський державний університет
(Україна, Херсон), Anastasia-s1@mail.ru

ГАЗЕТА «ЮГ» ПІД РЕДАКЦІЄЮ В. ГОШКЕВИЧА: ЇЇ ПОЗИЦІОНУВАННЯ ТА РОЛЬ В СУСПІЛЬНО– ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ ПІВДЕННОГО РЕГІОНУ

Представлено специфіку публікації газети «Юг» під редакцією В. Гошкевича та її ролі в тогочасному суспільно–політичному житті регіону. Розглянуто політичну позицію редакції «Юг» та вплив видання на свідомість суспільства кінця XIX – початку XX століття. Охарактеризовано особливості публікацій та тематика основних матеріалів і рубрик представлених в різні періоди функціонування газети. Частково відображено події передреволюційного та революційного Півдня України. Проаналізовано соціальний склад читачької аудиторії видання та його рентабельність й популярність серед населення, особливості цінової політики редакції. Висвітлено зв'язок газети з діяльністю Конституційно–демократичної партії на Півдні України, адже з 1905 року «Юг», фактично, став представницьким друкованим виданням партії. Розглянуто роль головного редактора газети, Віктора Івановича Гошкевича, у функціонуванні «Юг».

Ключові слова: періодика, газета «Юг», Конституційно–демократична партія, Південь України, В. І. Гошкевич.

Зважаючи на це, мета дослідження – визначити особливості публікації газети «Юг» під редакцією В. Гошкевича та її роль в тогочасному суспільно-політичному житті регіону. Відповідно об'єктом дослідження є розвиток суспільно-політичного життя регіону початку ХХ століття, а предметом дослідження – матеріали газети «Юг» як джерело до розкриття історичної дійсності початку ХХ ст.

Як зазначено у статті «Первенец Херсонской печати», присвяченій 15-літтю з початку видавництва газети: «Перший номер першої в Херсоні приватної газети «Юг» під редакцією В. І. Гошкевича вийшов у 1898 році» [14]. У перші роки публікації були певною мірою «спокійними»: редакція аналізувала регіональні новини та суспільні проблеми. Наприклад, на сторінках першого номера газети, що вийшов 1 березня 1898 року, можна зустріти такий заголовок «Від Херсонського поліцмейстера», в якій міститься заклик піклуватися про чистоту дворів і земельних наділів [7]. Також були представлені рубрики «Місцева хроніка», «Театр і музика», «Закордонні новини», «Жореспонденція Юга», «Діяльність уряду» тощо. Фактично, подавалася інформація про тогочасне життя суспільства, розпорядження місцевої адміністрації та уряду. Газета була прогресивного напрямлення, наскільки це було можливо в ті часи.

Вартість газети в цей період складала 5 копійок, передплата на рік коштувала 6 карбованців для жителів Херсона (без доставки) і 7 карбованців з доставкою. Для немісцевого населення враховувалась ціна пересилки – 8 карбованців. Для порівняння палянища хліба коштувала близько 2 копійок, що говорить про те, що її собі могли дозволити далеко не всі верстви населення.

Варто зауважити, що на підбір матеріалів, представлених в газеті, значно вплинули особистісні якості головного редактора – В. І. Гошкевича. Віктор Іванович походив із старовинного білоруського роду, але народився у місті Києві в родині викладача духовної семінарії 9(21) березня 1860 року. Вищу освіту отримав в Київському університеті св. Володимира на математичному й потім історико-філологічному факультетах. У квітні 1890 р. Віктор Іванович переїздить до Херсона, отримавши від губерньського правління запрошення виконувати обов'язки секретаря Херсонського губерньського статистичного комітету (ХГСК).

Завдяки досвіду, здобутому під час навчання та поваги освіченого населення регіону В. І. Гошкевичу вдалося зробити модерну на той час газету. Редактор згуртував довкола видання найвідоміших науковців, краєзнавців, літераторів та економістів. Авторами «Юга» були професори Кизеттер, Петражицький, священник Петров, публічні люди Авдєєв І. П., Кузьменко П. Я., Пачоський І. та інші.

Серед матеріалів новоствореної газети окрема увага приділялася і питанням розвитку національних меншин. Зокрема, на початку ХХ століття в Херсоні почала формуватися єврейська община, життю якої час від часу приділялася увага на шпальтах газети. Зокрема, 17 січня 1902 року представлено лист до редакції від І. Клейзера. Автор повідомляє, що контингент єврейських дітей, не записаних до метричних книг, лишився досить великим. У листі піднімається суспільна проблема – ці діти не мали права на освіту. Хоча деякі судові справи з цього питання вирішили на користь позивачів – все ж багато дітей

залишалися безправними [8]. Газета і надалі підтримувала єврейську общину, яка з кожним роком набувала все більшого впливу в регіоні. Яскраво цей процес можна простежити, порівнюючи підшивку за 1902 рік (ше під редакцією В. Гошкевича) й, наприклад, більш пізню, за 1910 рік. Часто темі єврейської общини присвячувались цілі рубрики. Наприклад «Новини єврейського літературного товариства в Херсоні». Зокрема перша стаття цієї рубрики (1910 р.), інформує про заснування товариства в Херсоні: «На днях було отримано із Петербургу послання про утвердження в Херсоні окремого єврейського літературного товариства» [13]. Загалом, стає зрозуміло, єврейська община мала великий вплив в тодішньому суспільстві й будь-яким чином намагалася виокремити своїх серед чужих. Про це свідчать багато фактів: крім окремого літературного товариства редакція «Югу» сповіщає про створення притулку для єврейських сиріт, за сприяння єврейського благодійного товариства, про яке згадується майже в кожному номері газети, збори різних єврейських товариств (наприклад: Херсонське товариство взаємодопомоги вивчаючим і вчителям в єврейських закладах освіти). Загалом, діяльність таких організацій була спрямована на взаємодопомогу членам общини: зібрання коштів на допомогу родичам померлих чи сприяння якійсь вигідній справі. На сторінках газети пізніх видань часто можна зустріти навіть цілі статті, присвячені окремим членам общини та результатам їх діянь: наприклад стаття про смерть С. А. Цифпера чи діяльність магазину Г. А. Меїльмана тощо. Таким чином, з кожним роком значення єврейської общини у житті регіону збільшувалося, незважаючи на антисемітські настрої в імперії.

Але повертаючись до обговорення видавництва газети 1902 року, треба сказати, що в порівнянні з публікаціями 1898 р., все ж матеріали стали більш різкими по відношенню до тогочасної влади. Наприклад у номері за 27 січня 1902 року невідомий «М-а.» у статті «Ще декілька слів про херсонську пожежну команду» критикує діяльність служби, наголошуючи, що деякі пожежники працюють без сумління та, як наслідок, правила відбору до пожежних команд мають бути доопрацьовані [9]. Або 6 лютого 1902 року опубліковано статтю «Боротьба за гегемонію». Автор «Б.Р.» повідомляє про проблеми пароплавного сполучення між Херсоном й містом Гола-Присянь: «...на пароплавах брудно й багато неполадок. На пристані відсутні хоча б якісь зручності», «влада не реагує на скарги, це є доказом, що закон сам по собі, а ми самі по собі» [10]. Треба зауважити, що в авторитарній імперії критикувати владу могли не всі видання. Газета «Юг» для населення Херсонщини стала першим приватним виданням, яке відкрито говорило про недоліки в роботі державних служб.

Окрім цього, на сторінках газети значна увага приділялася проблемам сільського господарства. Як наслідок, був розширений соціальний склад читачької аудиторії. «Юг» набув популярності не лише у прогресивної інтелігенції регіону, а й серед освічених, заможних селян.

З наростанням кризи в державі подача інформації в газеті «Юг» набувала політичного забарвлення. Важливо зазначити, що з 1905 року редакція активно розповсюджує програми різних партій. Не можна не помітити, що більше уваги приділяється діяльності

Конституційно-демократичної партії (кадетів). 27 жовтня 1905 року на сторінках газети вийшла стаття «Програма конституційно-демократичної партії». Програма містила декілька пунктів: основні права громадян, державний устрій, місцеве самоуправління та автономія, суд, фінансова й законодавча політика, трудове законодавство та просвітницька діяльність [11]. Подібно до інших партій, кадети прагнули перелаштувати суспільство. Висловлюючись за введення в Російській імперії загального виборчого права, свободи слова, друку, зборів, союзів і т. ін., вони наполягали на суворому дотриманні громадських та політичних прав людини [4, с. 85].

Важливо зазначити, що соціальний склад партії був досить різноманітним – від ліберально налаштованого дворянства та буржуазії до селян і робітників. Але якщо за прихильність робітників кадетам регіону доводилося боротися з есерами та соціал-демократами, то серед освічених, заможних селян вони отримали значну підтримку. Тобто, соціальний склад читачської аудиторії газети «Юг», до певної міри, співпадав з прихильниками партії. Як стверджує у своїй статті О. Кульчицька, Південний регіон був досить перспективним для поширення ідей партії – родючі землі сприяли розвитку заможних селянських господарств, що, в свою чергу, давало можливість селянам цього регіону вступати в партію «народної свободи» [4, с. 85–86]. Цьому сприяли публікації газети «Юг».

Майже в кожному наступному номері газети можна зустріти «Возванія» Конституційно-демократичної партії. Тому цілком логічно є думка О. Коніка, що газета «Юг», попри нейтральні декларації свого позиціонування була газетою партійною, друкованим органом Конституційно-демократичної партії [3, с. 62].

16 листопада 1905 року в газеті було представлено результати зборів регіонального представництва конституційно-демократичної партії, які відбулися 13 листопада. За пропозицією Є. І. Яковенка, промовою якого розпочалося засідання, головою було обрано Віктора Івановича Гошкевича [12]. Таким чином, стає зрозумілим політична позиція головного редактора газети. Наприкінці засідання В. І. Гошкевича було обрано членом повітового комітету партії. На підтвердження пропартійності видання свідчить і звіт Г. К. Почоського, представника тимчасового комітету, про аналіз чисельності складу партії: «Партія в Херсонському повіті до моменту становлення звітності нараховувала більше 100 чоловік, із тих хто живе в Херсоні – 38 чоловік, головним чином земські службовці, землевласники та представники зі складу редакції «Юг» та інші» [12]. Отже, редакційна група газети не лише поширювала ідеї партії, а й була катализатором до створення представництва в регіоні.

З поглибленням кризових явищ редакційна група частіше піддавалася утискам влади. В 1906 р. видавництво газети було призупинено майже на шість місяців. Після «звільнення» забороненого «Югу» колишні тиражі було вже не відновити. Останній номер газети під редакцією Гошкевича вийшов 25 лютого 1907 року. Через місяць редакцію було продано.

Таким чином, газета «Юг» подавала широку опосередковану інформацію про події в імперії та регіоні й значною мірою впливала на соціальний і політичний вибір своїх читачів. Можна виділити кілька позицій специфіки газети «Юг» під редакцією В. Гошкевича: по-

перше, в газеті представлено широке коло різноматичної інформації – від політичного життя та міжнародних проблем до порад для вибору парфумів й спорту; по-друге, газета була першим приватним видавництвом, що давало можливість час від часу критикувати владу; по-третє, з 1905 року газета стала представницьким органом Конституційно-демократичної партії; по-четверте, попри достатньо високу вартість «Юг» видавався великим накладом, тобто, мав прихильність населення Півдня України, особливо, заможних селян. У цьому є непересічне значення розглянутого видання як джерела для вивчення життя мешканців окремого міста і регіону у визначеній географічній і часовій локалізації.

Список використаних джерел

1. Водотика С. Невтомний краєзнавець: Віктор Іванович Гошкевич / С. Г. Водотика // Південний архів. – 1997. – №6. – С.65–85.
2. Гребцова І. С. Періодична преса в суспільному розвитку Південного степового регіону Російської імперії (1820–1865): Автореф. дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.02 / І. С. Гребцова; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – О., 2002. – 32 с.
3. Коник О. О. Напередодні думи: представники селянського самоуправління у висвітленні газети «Юг». 1905 рік / О. О. Коник // Південний архів. Історичні науки: Збірник наукових праць. – Х., 2005. – Вип.30. – С.60–67.
4. Кульчицька О. В. Громадські та політичні організації Півдня України в кінці XIX – на початку XX ст. в сучасній українській історіографії / О. В. Кульчицька // Херсонський державний університет. Південний архів. Збірник наукових праць. Історичні науки. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2007. – Вип.26. – С.84–90.
5. Сусоров В. Д. Революційні події 1905–1907 років на Херсонщині: [монографія] / В. Д. Сусоров; за ред. авт. – Херсон: Айлант, 2009. – 348 с.
6. Юг: [Библиография периодических изданий России. №9497] / Л. Н. Беляева, М. К. Зиновьева, М. М. Никифоров // Библиография периодических изданий России, 1901–1916. – Л.: [ГПБ], 1960. Т.3: Р-Я. – С.636–637.
7. Юг. Научно-литературная, политическая, сельскохозяйственная и коммерческая газета / [Редактор-издатель В. И. Гошкевич]. – Херсон, 1898. – 1 березня.
8. Юг. Научно-литературная, политическая, сельскохозяйственная и коммерческая газета / [Редактор-издатель В. И. Гошкевич]. – Херсон, 1902. – 17 січня.
9. Юг. Научно-литературная, политическая, сельскохозяйственная и коммерческая газета / [Редактор-издатель В. И. Гошкевич]. – Херсон, 1902. – 27 січня.
10. Юг. Научно-литературная, политическая, сельскохозяйственная и коммерческая газета / [Редактор-издатель В. И. Гошкевич]. – Херсон, 1902. – 6 лютого.
11. Юг. Научно-литературная, политическая, сельскохозяйственная и коммерческая газета / [Редактор-издатель В. И. Гошкевич]. – Херсон, 1905. – 27 жовтня.
12. Юг. Научно-литературная, политическая, сельскохозяйственная и коммерческая газета / [Редактор-издатель В. И. Гошкевич]. – Херсон, 1905. – 16 листопада.
13. Юг. Ежедневная беспартийная, литературно-общественная газета. – Херсон, 1910. – 10 березня.
14. Юг. Ежедневная беспартийная, литературно-общественная газета. – Херсон, 1912. – 3 квітня.

References

1. Vodotyka S. Nevtomnyy kraysnavets': Viktor Ivanovych Hoshkevych / S. H. Vodotyka // Pivdennyi arkhiv. – 1997. – №6. – С.65–85.
2. Hryebtsova I. S. Periodychna presa v suspil'nomu rozvytku Pivdennoho stepovoho rehionu Rosiys'koyi imperiyi (1820–1865): Avtoref. dys. ... d-ra ist. nauk: 07.00.02 / I. S. Hryebtsova; Odes. nats. un-t im. I. I. Mechnykova. – O., 2002. – 32 s.
3. Konyk O. O. Naperedodni dumy: predstavnyky selyans'koho samoupravlinnya u vysvitlenni hazety «Yuh». 1905 rik / O. O. Konyk // Pivdennyi arkhiv. Istorychni nauky: Zbirnyk naukovykh prats'. – Kh., 2005. – Vyp.30. – S.60–67.
4. Kul'chyts'ka O. V. Hromads'ki ta politychni orhanizatsiyi Pivdnya Ukrainy v kintsi XIX – na pochatku XX st. v suchasnyi

ukrayins'kiy istoriohrafii / O. V. Kul'chyts'ka // Khersons'kyi derzhavnyy universytet. Pivdennyi arkhiv. Zbirnyk naukovykh prats'. Istorychni nauky. – Kherson: Vyd-vo KhDU, 2007. – Vyp.26. – S.84–90.

5. Susorov V. D. Revolyutsiyni podiyi 1905–1907 rokiv na Khersonshchyni: [monohrafiya] / V. D. Susorov; za red. avt. – Kherson: Aylant, 2009. – 348 s.

6. Yug: [Byblyohrafiya peryodycheskykh yzdanyy Rossyy. №9497] / L. N. Belyaeva, M. K. Zynov'eva, M. M. Nykyforov // Byblyohrafiya peryodycheskykh yzdanyy Rossyy, 1901–1916. – L.: [HPB], 1960. T.3: R–Ya. – S.636–637.

7. Yug. Nauchno-lyteraturnaya, polytycheskaya, sel'sko-khozyaystvennaya y kommercheskaya hazeta / [Redaktor-yzdatel' V. Y. Hoshkevych]. – Kherson, 1898. – 1 bereznya.

8. Yug. Nauchno-lyteraturnaya, polytycheskaya, sel'sko-khozyaystvennaya y kommercheskaya hazeta / [Redaktor-yzdatel' V. Y. Hoshkevych]. – Kherson, 1902. – 17 sichnya.

9. Yug. Nauchno-lyteraturnaya, polytycheskaya, sel'sko-khozyaystvennaya y kommercheskaya hazeta / [Redaktor-yzdatel' V. Y. Hoshkevych]. – Kherson, 1902. – 27 sichnya.

10. Yug. Nauchno-lyteraturnaya, polytycheskaya, sel'sko-khozyaystvennaya y kommercheskaya hazeta / [Redaktor-yzdatel' V. Y. Hoshkevych]. – Kherson, 1902. – 6 lyutoho.

11. Yug. Nauchno-lyteraturnaya, polytycheskaya, sel'sko-khozyaystvennaya y kommercheskaya hazeta / [Redaktor-yzdatel' V. Y. Hoshkevych]. – Kherson, 1905. – 27 zhovtnya.

12. Yug. Nauchno-lyteraturnaya, polytycheskaya, sel'sko-khozyaystvennaya y kommercheskaya hazeta / [Redaktor-yzdatel' V. Y. Hoshkevych]. – Kherson, 1905. – 16 lystopada.

13. Yug. Ezhednevnyaya bespartyynaya, lyteraturno-obshchestvennaya hazeta. – Kherson, 1910. – 10 bereznya.

14. Yug. Ezhednevnyaya bespartyynaya, lyteraturno-obshchestvennaya hazeta. – Kherson, 1912. – 3 kvitnya.

Shevchenko A. V., graduate student of the World History and Historiography, Kherson State University (Ukraine, Kherson), Anastasia-s1@mail.ru

Newspaper «Yug» («South») edited by V. Hoshkevych: its place and role in social and political life of southern region of that time

The article is an attempt to define the specifics of publication of the newspaper «Yug» edited by V. Hoshkevych and its role in the social and political life of the region of that time. The article covers a political position of «Yug» editorial staff and impact of the publication on the consciousness of society in the end of XIX century – in the beginning of XX century. The article examines the peculiarities of publication and subjects of the basic materials and heads presented at various stages of the newspaper functioning. The article partly presents the events of the pre-revolutionary and revolutionary Southern Ukraine. The article analyzes the social constituent of the newspaper readership, its profitability and popularity among the population, as well as the peculiarities of its pricing policy. The article presents connection of the newspaper with the activity of the Constitutional Democratic Party in the Southern Ukraine. Since the year 1905, the «Yug» had de facto become the representative edition of the party. The article also deals with a role of chief editor, Victor Ivanovych Hoshkevych in the functioning of the «Yug».

Keywords: periodicals, newspaper «Yug», Constitutional Democratic Party, Southern Ukraine, V. Hoshkevich.

Шевченко А. В., аспирантка кафедры всемирной истории и историографии, Херсонский государственный университет (Украина, Херсон), Anastasia-s1@mail.ru

Газета «Юг» под редакцией В. Гошкевича: её позиция и роль в общественной и политической жизни южного региона

Представлена специфика публикаций газеты «Юг» под редакцией В. Гошкевича и её роль в общественной жизни региона в конце XIX – в начале XX века. Рассмотрена политическая позиция редакции «Юг» и влияние издательства на мировоззрение общества данного периода. Дана характеристика особенностей публикаций и тематики основных материалов и рубрик, представленных в разное время существования газеты. Также частично описаны события дореволюционного и революционного Юга Украины. Дан анализ социального состава читательской аудитории издания, его рентабельность и популярность среди населения, особенности ценовой политики редакции. Рассмотрена связь газеты с деятельностью Конституционно-демократической партии на Юге Украины, ведь с 1905 года газета «Юг» фактически представляла партию и была ее печатным изданием. Исследована роль главного редактора газеты, Виктора Ивановича Гошкевича, в функционировании «Юг».

Ключевые слова: периодика, газета «Юг», Конституционно-демократическая партия, Юг Украины, В. И. Гошкевич.

* * *